

Julieta Fierro
 Institutu i Ašronomie,
 UNAM, Meksikë
Grażyna Staśńska
 Observatori i Parisit

No. 27
 THE UNIVERSE AND MY PODCAST

Universi né xhepin tim

The diagram illustrates the process of planet formation. On the left, a large purple sphere represents the protoplanetary disk, with a smaller white sphere representing a forming planet. An arrow points from the disk towards the planet. On the right, a larger orange sphere represents the young planet, with a smaller white sphere representing a moon or satellite. An arrow points from the planet towards the satellite.

Hēna mendohet tē jetē formuar fili mbas formiinit tē Tokēs.

Credit: Sëri Theia

Parajtje artistike e përplasjes së Tokës me një planet tē sapoformuar, tē quajtur

Një eksperiment përtë kuptuar fazat e Hënës

Orjina e Hënës

Hëna është më e re se Toka dhe përbërja e saj kimike i ngjan

Shigletta tregon
vendihodljene rije
flasihidrite, tè
shkikrtuan nga rijë
meteorològij
goditi siperfrage
nè atèdité.

Gjatë 600 milionë vjevë të saj të para, Hëna u bombardua nga asteroidët dhe kometa, të cilat formuan kraterë që shihën edhe sot.

Transporttii gjithçkaje të nevojshme përtë mbajtur misione afat-gjata në Hënë dote ishte shumë i shtrrejtë. Një zgjidhje më e mirë do t'i ishte që nevojat të plotësohen duke përdorur materiale hënë.

Stacionet e ardhshme mbi Hënë

Zonat grité Hénës-Janë
lavaté ngurté-suara.
Zonat më të lartajanë
mië të naftshimi, nqaqë
janë të pësuarë, në
kalqum dhe alumin.
Kemët të Hénës njajnë me

ushqim té freskét, por edhe do té krijojnë oksigjen pér frymëmarrje dhe pér lëndë djejëse.

Kur astronometi e parë u dërguan në Hénë, veshjet e tyre hapësinore ishin mbuluar me një pluhur shumë të hollë ngjittës, të vështirë pér t'u pastruar. Astronautat përdorën fungja, që e shparruan në një pjesë të pluhurtit, dhe ky u shifiktoi probleme në frymëmarrje dhe në sy. Eksploreut e ardhshém do të marrin me vete pastrues me vakum përveshjet e tyre. Pluhuri hënori do të përdoret përtë ritur bimë në serat hënore dhe përtë prodhuar paisje me printera 3D.

portokallitě gjatě eklipseve hěnore. Kjo
ndochn sepose pluhurat ně atmosferen
toně shpěřapin dritěn blu dñe tě
gjelběrtě Diellit e lěnětě kalojěverěntě
verdhěn, portokallině dhetě kugen.
Gjatě eklipseve, Hěna kalon něpřihjen e
Tokēs. Drita e Diellit, deperton filimisht.
něpřer atmosferen e Tokēs pětě rěně ně
Hěně, e měpas drita e reflektuar kalon
pěn herětě dytě něpřer atmosferen pěr
tě ardhurte ne.

Hëna ndriçon sepsere refleksion dritën e Diellit. Zonat e saj hajrë griljanë lava të ngurtësura. Shkembimtjetë e Hënës të sjellë nga astronautëtë ingajinë lavave vulkanike. Pjesët me të ngritura të Hënës janë më të ndritshme, ato janë të pasura me kalcium dhe alumini, dhe e reflektojnë më fort dritën e Diellit. Kur Hëna ndodhet pranë horizontit, duket e portokallitë - dhe akoma më e

Buriti: Alresey Bennett
Prané ekuatorit
(jerésia -23°)
Drapéri: Hénés né São
Paulo (Brazil)
Burini Ricardo Motti

Lennearne nje ġerent nro udmiru nrejħas, minn kund ārt e ġereku t-tarē tari ē-żebt-e īndriquar. Ky ēshté ġereku i fundit.

ngan Tok
gvar. Kjø

Përtëmësuar më shumë
mbikëtë koleksion dhjetor
tematike prezantuarar
këtë minilibër vizitorë

paranjejan marrëng na NASA. Burimi: vovan (Ukraine)

Fierro e Institutit te Astronomise, UNAM,
Meksike dhe Gražyna Stasińska e
Observeatorit te Parist dhe urishikua nga
Stan Kurtz i Institutit Astronomie né
Morella UNAM (Meksike).

Universinë xhepin tim No. 27

I razavë i mëtej

A collage of eight photographs showing the Moon's surface at different phases, from a dark crescent to a full, brightly lit disk.

Ju mund tēbōri një eksperiment një shkertëpi përtë
kuqpuar faza e Hënës (shihni fajet 15 dhe 16).
Drapëri i Hënës ka pjerësitet ndryshme, një
varejtë pozicionit më afër polit (Veroose Jug)
apo ekuanit tokësor.

Parijë e fazave të Hënës.

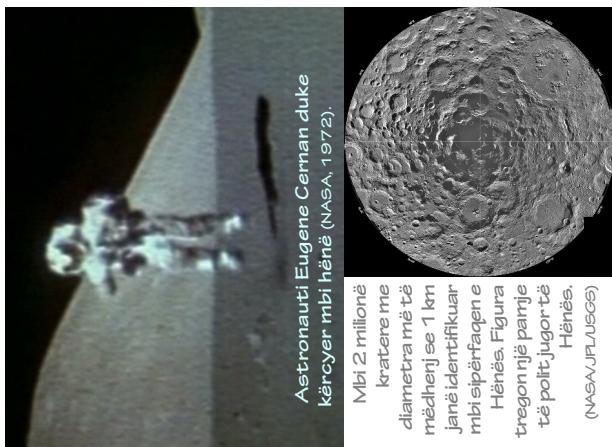
Fazat e Hënës janë
format e ndryshme
të pësësë vë të sajte
ndryshura, parëngë
Toka, Vinte qëne
shohim të jetën
façet e Hënës.

Madhësia e Hënës

Me siguri keni vënë re se Hëna duket më e madhe kur **është pranë**. Horizontit **se sa kur** **është lart**. Ky efekt qulhet "iluzioni i Hënës" dhe njihet që nga kohë e vjetra.

Rugja përtë përceptuar madhësinë e rije objekti varet nga mijërdi i dukshtë pranë horizontit, objektet pranë saj shihen në detaje, prandaj ajo duket e madhe. Kur Hëna është në zenit, rrrethohet nga zona të gjera qili bosh, që e bëjnë të duket më e vogël.

Reth 2.200 vite më parë, grekët e vjetër e Illogaritën rrrezen e Hënës (është TUIMP 15). Matjet e sotme japin vlerën 1737 km, që është afro sa gërekut i rrrezes së Tokës.

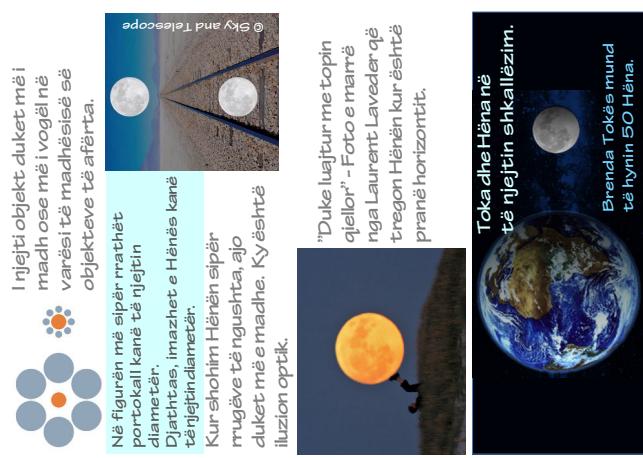

Nëse keni parë foto apo video të astronomutëve që ecin mbi Hënë, do t'ekeni vënë re me siguri që atë nuk "ecin" por "kércejnë". Kjo ndodh se tertiherqja gravitacionale e Hënës është shumë më e vogël se e Tokës.

Një fëmijë që peshon 30 kg në Tokë do të peshonte 5 kg në Hënë, sepse kufizimi i gravitetit që vepron mbi të do të ishte 6 herë më e vogël!

Miqë Hëna ka gravitet katq të dobët, ajo nuk i mbani dot molekulat e gazit. Prandaj Hëna nuk ka atmosferë.

Asteroidet dhe meteoroïdet që godasin Hënën krijojnë kraterë. Mëqë nuk ka atmosferë, nuk ka erërat që t'i fëshijnë pluhurat e as ujra që t'i shkaktërrojnë krateret, siç ndodh në Tokë.

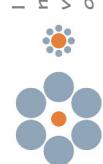

pērgjysēm tē ndrīcīar, kjo ndoch se
Dielli ndodhet anash sāj.
Nga Toka ne shohim gjithmonē tē
rijetēn faqē tē Hēnēs, sepsē rotullim
saj methvetes dhe sjellja e saj rotull
Tokēs Janē tē sinkronizura. Ana e
mbrapme e Hēnēs ēshtē fotografiar
pēr herētē parē nē 1959 nga njē
sondē Sovjetike. —

Të gjitët e planetat, dñe satellitetinë
Sisterin Diellor kane anënë e tyre të
natës dhe anën e ditës.

Nga Toka ne shohim copa të ditëve dñ-
netëve hënore, si atë vijën e tyre të
ndarjes. Kur forma e Hënës duket
rrumbullake, kjo ndodh se e ka Diellin
përballë. Pëmbyrshë, kur e shohim

Fazat-e Hënës
A e kerivénë re se Hëna qjatë një muaj e
ndryshon parnjë e saj? Nganjëherë duket
e mumbullt-sitop, e nganjëherë sibuzë e
qeshur.

A photograph of Earth from space, showing clouds and continents against the dark void of space.